

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕСТРУКТИВНИХ ФОРМ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ

Шатирко Лариса
Інститут психології мені Г.С. Костюка
Національної академії педагогічних наук України, м. Київ

Освітній простір в сегменті фізичного виховання та спорту є частиною життєвого соціального середовища людини. Освітня мета визначає в якості характерної ознаки цього простору наявність спеціально організованих умов для навчання та розвитку особистості, здатних забезпечити систему конструктивної взаємодії суб'єктів освітнього простору, забезпечити позитивний розвиток особистості [1]. Психологічний контекст освітнього простору описує сукупність діяльнісно - комунікативних актів, стосунків, взаємодії всіх учасників. Ознакою сприятливого для розвитку особистості освітнього простору є його психологічна безпека; відтак успішність вирішення завдань фізичного виховання та спорту передбачає психологічно-безпечну, гуманістично-орієнтовану взаємодію усіх суб'єктів освітнього простору – дітей, дорослих, педагогів (в системах учень-учень, педагог - учень, сім'я-педагог, педагог-педагог, сім'я - учень, тощо). Специфікою освітнього простору спортивного спрямування є відчутна увага й вплив на учасників освітнього простору соціальних груп, які не є прямими учасниками, але своїми діями, емоційною залученістю здійснюють помітний вплив на взаємодію суб'єктів освітнього простору.

Гуманістичними орієнтирами у визначенні критеріїв психологічно безпечної взаємодії суб'єктів освітнього простору є психологічне благополуччя учасників, рівень задоволення основними характеристиками взаємодії; загальне ставлення індивіда до актуальної освітньої ситуації, позитивна оцінка рівня захищеності від насилля в освітньому просторі [2]. Отже, психологічна безпека освітнього простору окреслюється через відсутність проявів психологічного насилля у взаємодії суб'єктів, переживання ними психологічного благополуччя, їх психологічне здоров'я й задоволення потреби у особистісно-довірливому спілкуванні. Психологічно безпечна взаємодія елементів освітнього простору має виключати загрози позитивному розвитку та психічному здоров'ю в процесі взаємодії, загрози деформацій та порушень психічного (інтелектуального, емоційного, вольового, особистісного, комунікативного) розвитку, загрози формування патологічних рис характеру та деформації особистісного розвитку. Психологічно безпечна взаємодія передбачає як об'єктивні аспекти безпеки, так і особисті переживання суб'єктом ситуації, взаємодії, як психологічно безпечної, такої, що характеризується емоційним комфортом, врахуванням власних потреб та можливостей, збереженням особистісної гідності та поваги, можливістю звернутись за допомогою, можливістю висловити власну позицію.

На протизагау зазначеному, системоутворювальним контекстом психологічної небезпеки освітнього простору є негативний вплив на важливу базову потребу особистісного довірливого спілкування людини. Психологічні ознаки небезпечної для особистості освітнього простору, психологічно небезпечної взаємодії учасників проявляються у виснаженні нервової системи учасників, розвитку в них соматичних хвороб; домінуванні в освітньому просторі негативних емоційних проявів (почуття провини, роздратування, агресії, гніву, суму); станах очікування негативних реакцій на результати діяльності, осуду, загрози,

покарання; емоційному вигоранні. Деструктивні форми взаємодії суб'єктів освітнього простору зумовлюють переживання негативних емоцій та почуттів образи, приниження, тривоги, переживання людиною відчуття, що її використовують, контролюють, нею маніпулюють. Наслідки деструктивних форм взаємодії, психологічного насилля часто знаходять продовження в інших сегментах життя, знижують його якість; у особистості формуються депресивні стани та деструктивні патологічні форми поведінки, які спрямовані на саморуйнування особистості (наркотична, алкогольна та інші види залежності).

Особливі форми деструктивної взаємодії мають місце в освітньому середовищі спортивного спрямування, соціальних групах фізичного виховання та спорту. В них психологічне насилля, деструктивна взаємодія може здійснюватись у формі відкритого цькування з бійками та у формі прихованого психологічного тиску. В окремих сегментах освітнього простору спортивного спрямування рівень агресії є досить високим, крім того спортивному середовищу притаманні власні специфічні прояви психологічного насилля.

Психологічне насилля є вихідною формою, психологічним ґрунтом будь-якого виду насилля і здійснюється з метою тиску на особистість, нівелювання особистісних характеристик, стирання індивідуальності. У взаємодії суб'єктів освітнього простору психологічне насилля не має чітких меж, складно піддається формалізації, полягає у навмисному маніпулюванні партнером у спілкуванні, взаємодії з ним, як з об'єктом, в ігноруванні суб'єктних характеристик іншого, його цілей діяльності та мети спілкування, в ігноруванні його прав, свободи, гідності. Психологічне насилля може проявлятися як у формі відкритої агресії, так і у формі прихованої маніпуляції. Усвідомлення явища психологічного насилля у взаємодії суб'єктів освітнього простору залежить від уявлень суб'єктів взаємодії про насилля. Такі явища, як ігнорування, неповага, образи, неприйняття, критика, приниження, звинувачення, надмірні вимоги, примушення до певних дій, залякування, контроль за діями, колом спілкування, розпорядком дня, зневага, недобррозичливе ставлення, тощо, можуть усвідомлюватись суб'єктом як насилля, але можуть й не потрачуватись таким чином. Цькування в освітньому просторі спортивного спрямування, спортивних групах небезпечно як на рівні жертви цькування, якій загрожують психологічні травми, сумніви в своїх особистих та спортивних якостях, досягненнях, зниження рівня роботи та досягнень, так і на рівні групи, розвитку в ній конфліктних ситуацій, відкритих і прихованих конфліктів. В запобіганні деструктивним формам взаємодії в освітньому просторі важливим є не лише блокування проявів деструктивної взаємодії, зокрема психологічного насилля.

Суттєвим є аспект впливу явища деструктивної взаємодії, насилля на освітнє середовище, групу, отже важливим є не допустити підтримки, соціального схвалення, мовчазної байдужості щодо негативних форм взаємодії, рішуче їх знешкодити.

Отже, організація психологічно безпечних форм взаємодії в освітньому просторі передбачає певний необхідний рівень уявлень суб'єктів про те, що є психологічним насиллям, вміння організувати власну психологічну безпеку та безпеку референтного освітнього середовища, вміння відчувати, ідентифікувати емоційні відгуки партнерів та емоційне тло взаємодії на рівні групи та окремої особистості, передбачати умови, обставини й напрямки деформації взаємодії, виникнення деструктивних її форм.

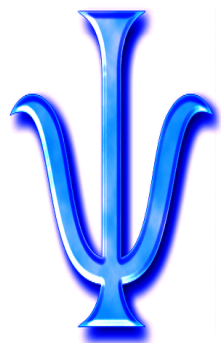
1. Психологічні чинники самодетермінації особистості в освітньому просторі. Монографія. Імекс-ЛТД, м. Кіровоград, Україна, 2013.
2. Шатирко Л. О. Експериментальна традиція психології навчання в Україні. Монографія. Видавничий Дім «Слово», м. Київ, Україна, 2017

ФАКУЛЬТЕТ ЗДОРОВ'Я,
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ТУРИЗМУ

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ І
ПЕДАГОГІКИ

Актуальні проблеми психолого-педагогічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності

Матеріали I Всеукраїнської наукової конференції
(м. Київ, 19 жовтня 2018р., Україна)

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ УКРАЇНИ
ФАКУЛЬТЕТ ЗДОРОВ'Я, ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ТУРИЗМУ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ І ПЕДАГОГІКИ**

**Актуальні проблеми
психолого-педагогічного супроводу та
розвитку суб'єктів спортивної діяльності**

**МАТЕРІАЛИ І ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(м. Київ, 19 жовтня 2018р., Україна)**

Київ – 2018

УДК 796.01+378:159.9

ББК 74.00я88

Друкується згідно з рішенням Вченої ради Національного університету
фізичного виховання і спорту України
наказ №129 заг. від 01.06.2018р.

Актуальні проблеми психолого-педагогічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності: Матеріали I Всеукраїнської наукової конференції (м. Київ, 19 жовтня 2018 р.) / Відповід. ред.: Т. М. Булгакова. – Київ, 2018. – 126 с.

Збірник містить тези учасників I Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні проблеми психолого-педагогічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності» (19 жовтня 2018 р.). Матеріали розкривають результати досліджень студентів-початківців та науковців у сфері психології, педагогіки, фізичного виховання і спорту. В тезах висвітлюються такі проблеми: «Актуальні напрями психологічного забезпечення та супроводу в фізичному вихованні і спорті», «Педагогічні аспекти підготовки та розвитку суб'єктів спортивної діяльності», «Рухова активність та психолого-педагогічні аспекти формування здорового способу життя».

Матеріали збірника призначено для студентів, аспірантів, науковців і практиків, які цікавляться актуальними питаннями психолого-педагогічного супроводу суб'єктів спортивної діяльності.

Редакційна колегія:

Петровська Т. В., к. пед. наук, професор, завідувач кафедри психології і педагогіки
Воронова В. І., к. пед. наук, професор кафедри психології і педагогіки
Гринь О. Р., к. пед. наук, професор кафедри психології і педагогіки
Фольварочний І. В., доктор пед. наук кафедри психології і педагогіки
Смоляр І. І., к. пед. наук, доцент кафедри психології і педагогіки
Мосьпан М. О., к. псих. наук, доцент кафедри психології і педагогіки

Матеріали надруковані в авторській редакції. За зміст матеріалів і достовірність наведених даних несуть відповідальність автори публікації та їх наукові керівники.